

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 380

Unia Europejska w 10 lat po największym rozszerzeniu

Redaktorzy naukowi
Ewa Pancer-Cybulska
Ewa Szostak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Teresa Zielińska
Redaktor techniczny i korektor: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Adam Dębski
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-439-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp.....	11
------------	----

Część 1. Procesy rozwojowe krajów i regionów Europy – konwergencja czy dywergencja?

Jan Borowiec: Konwergencja regionalna w Unii Europejskiej.....	15
Leszek Cybulski: Dywergencja rozwoju regionalnego w krajach UE po 2000 roku a polityka spójności.....	26
Zofia Hasińska: Regionalne zróżnicowanie zmian zatrudnienia w Polsce w okresie integracji europejskiej	39
Jarosław M. Nazarczuk: Kryzys gospodarczy a zróżnicowanie regionalne w UE.....	50
Pasquale Tridico: Ten years after the accession of Central and Eastern Europe countries in the EU: evaluation in comparison to the transition in former Soviet Republic.....	60
Zhanna Tsaurkubule, Alevtina Vishnevskaja: Some aspects of economic development of the Latvian market during 10 years of its membership in the European Union.....	82
Dilara Usmanova: Enhancement of the methodological and systematic founda- tion for monitoring socio-economic developments in Latvian regions..	94
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Zmiany poziomu rozwoju społecz- no-ekonomicznego powiatów w Polsce a pozyskiwanie środków z UE....	102

Część 2. Polityka spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej jako narzędzie rozwoju Unii Europejskiej

---

Wojciech Bożek: Znaczenie i wysokość środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej jako kategorii środków publicznych.....	117
Krystian Heffner, Piotr Gibas: Polityka spójności UE a obszary funkcyjnal- ne centrów regionalnych w Polsce.....	127
Natalia Konopińska: Polityka spójności a obszary górskie na przykładzie programu „Alpine Space”.....	139
Joanna Kudelko: Nowy model europejskiej polityki spójności i jego możli- we konsekwencje dla rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce.....	150
Marek Pieniążek, Dominika Rogalińska: Statystyka publiczna w procesie monitorowania wymiaru terytorialnego polityki spójności	158

Magdalena Pronobis: Fundusze strukturalne w roli kapitału wysokiego ryzyka: skala i przesłanki interwencji.....	166
--	-----

Część 3. Beneficjenci polityki spójności

Adam A. Ambroziak: Prawne i ekonomiczne aspekty pomocy regionalnej w Polsce po akcesji do UE.....	177
Maria Bucka: Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w okresie realizacji polityki spójności w 2007-2013	189
Barbara Kryk: Rozwój przedsiębiorczości kobiet w Polsce jako wyraz realizacji unijnej polityki równości	197
Paweł Mańczyk: Opodatkowanie pomocy finansowej z Funduszu Spójności	207
Beata Skubiak: Czy fundusze strukturalne rozwijają województwo zachodniopomorskie?.....	215
Justyna Socińska: Rola i znaczenie Programu Leader w rozwoju obszarów wiejskich w latach 2007-2013 na przykładzie województwa opolskiego ..	225
Piotr Szamrowski, Adam Pawlewicz: Praktyczne aspekty wdrażania podejścia Leader na przykładzie Lokalnych Grup Działania i Lokalnych Grup Rybackich funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim.....	233
Katarzyna Tracz-Krupa: Analiza wpływu Europejskiego Funduszu Społecznego na rozwój zasobów ludzkich w Polsce	245
Anna Tutak: Zmiany w podejściu do świadczenia usług szkoleniowych w ramach EFS w latach 2004-2013	256
Magdalena Wojarska, Izabela Zabielska: Samorząd lokalny jako beneficjent funduszy unijnych (na przykładzie gmin województwa warmińsko-mazurskiego)	266

Część 4. Wiedza i innowacje a polityka spójności Unii Europejskiej

---

Małgorzata Dziembala: Wspieranie inteligentnych specjalizacji regionów w Unii Europejskiej w warunkach globalizacji	279
Dorota Kwiatkowska-Ciotucha: Programy rozwojowe uczelni szansą wzbogacenia oferty i podniesienia jakości kształcenia w polskich szkołach wyższych	289
Dorota Murzyn: Innowacyjność w polityce spójności Unii Europejskiej.....	301
Aleksandra Nowakowska: Inteligentne specjalizacje regionalne – nowa idea i wyzwanie dla polityki regionalnej	310
Agata Surówka: Innowacyjność województw Polski Wschodniej na tle kraju	319

Nataliya Tyuleneva, Anastasia Lisnyak: Social and economic development of regions based on cluster programs: European and Russian experience .	327
Monika Zadrożniak: Wyrównywanie szans edukacyjnych w ramach polityki spójności jako kierunek poprawy jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich w Polsce	334

Część 5. Problemy rozwoju regionalnego

Bernadeta Baran: Terytorialne odniesienie działań rozwojowych w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego	345
Aranka Ignasiak-Szulc, Ireneusz Jaźwiński: Pozycja ustrojowa samorządu województwa w kontekście jego roli w polityce rozwoju w Polsce	356
Łukasz Olipra: Dostępność usług transportu lotniczego jako czynnik lokalizacji inwestycji zagranicznych na Dolnym Śląsku.....	368
Ewa Pancer-Cybulska: Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT) w pakiecie legislacyjnym na okres programowania 2014-2020	383
Ewa Szostak: Umowa Partnerstwa a Regionalny Program Operacyjny dla Dolnego Śląska na lata 2014-2020	394
Paweł Wacek: Rozwój gospodarczy a systemy transportowe regionów Polski.....	406
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Wybrane aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego województwa dolnośląskiego po wejściu do Unii Europejskiej.....	416

Część 6. Rozwój społeczno-gospodarczy w Europie i problemy integracji

---

Iwo Augustyński: Struktura zadłużenia firm polskich na tle wybranych krajów europejskich na tle kryzysu z 2008 roku	429
Tetiana Girchenko: Formation of competitiveness of Ukrainian banks under the influence of foreign capital	443
Zbigniew Jurczyk, Barbara Majewska-Jurczyk: Model ochrony konsumentów w Unii Europejskiej	453
Danuta Kabat-Rudnicka: Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego RP w kluczowych kwestiach integracji europejskiej. Uwagi na marginesie polskiego członkostwa w Unii Europejskiej	465
Lidia Kłos: Rzeczowy wymiar polityki spójności w rozwoju branży wodno-kanalizacyjnej w Polsce	472
Zbigniew Mikołajewicz: Bezpieczeństwo energetyczne w polityce spójności Unii Europejskiej	481

Danuta Milaszewicz: Jakość rządzenia a rozwój społeczno-gospodarczy w krajach UE	491
Anna Nowak, Katarzyna Domańska: Konkurencyjność rolnictwa Polski Wschodniej w aspekcie zrównoważonego rozwoju.....	501
Zhanna Tsaurkubule: Improving social policy of Latvia as a factor of sustainable development of the state.....	510
Grażyna Węgrzyn: Zmiany strukturalne na rynku pracy – modernizacja czy stagnacja?	525

Summaries

Jan Borowiec: Regional convergence in the European Union	25
Leszek Cybulski: Divergence of regional development in the EU after 2000 and Cohesion Policy.....	38
Zofia Hasińska: Regional differentiation of changes in employment in Poland in the period of EU integration.....	49
Jarosław M. Nazarczuk: Economic crisis and regional inequalities in the European Union.....	59
Pasquale Tridico: Dziesięć lat po przystąpieniu krajów centralnej i wschodniej Europy do Unii Europejskiej: porównanie z przemianami w byłym Związku Radzieckim	81
Zhanna Tsaurkubule, Alevtina Vishnevskaja: Wybrane aspekty rozwoju ekonomicznego rynku Łotwy w ciągu dziesięciu lat jej członkostwa w Unii Europejskiej.....	93
Dilara Usmanova: Udoskonalanie metodologicznej i systematycznej organizacji monitorowania rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów łotewskich.....	101
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Districts changes in the socio-economic development level in Poland and obtaining EU funds.....	113
Wojciech Bożek: Significance and amount of funds from the budget of the European Union as a category of public resources.....	126
Krystian Heffner, Piotr Gibas: EU cohesion policy and functional areas of regional centres in Poland	135
Natalia Konopińska: “Alpine Space Programme” as an example of implementation of cohesion policy in mountain areas	149
Joanna Kudelko: New model of the European cohesion policy and its implications for social and economic development in Poland.....	157
Marek Pieniążek, Dominika Rogalińska: Public statistics in the process of monitoring of territorial dimension of cohesion policy.....	165
Magdalena Pronobis: Structural funds as venture capital: scale and conditions for intervention.....	174

Adam A. Ambroziak: Legal and economic aspects of regional state aid in Poland after the accession to the EU	188
Maria Bucka: Development of small and medium-sized enterprises during the implementation of cohesion policy in 2007-2013	196
Barbara Kryk: Development of women's entrepreneurship in Poland as a form of EU policy implementation of gender equality and employment ...	206
Paweł Mańczyk: Taxation of the financial assistance from the Cohesion Fund	214
Beata Skubiak: Do the structural funds develop Western Pomerania?	224
Justyna Socińska: Role and importance of Leader in the development of rural areas in 2007-2013 on the example of the Opole Voivodeship	232
Piotr Szamrowski, Adam Pawlewicz: The practical aspects of the implementation of the LEADER approach on the example of the LAGs and Fisheries Local Action Groups operating in the Warmia and Mazury Voivodeship	243
Katarzyna Tracz-Krupa: Analysis of the European Social Fund impact on the human resource development in Poland	255
Anna Tutak: Changes in approach to training programs conducted under Europejski Fundusz Społeczny fund in years 2004-2013	264
Magdalena Wojarska, Izabela Zabielska: Local government as a beneficiary of EU funds (on the example of the municipalities of the Warmia and Mazury Voivodeship)	275
Małgorzata Dziembala: Supporting of smart specialization of regions in the European Union in a globalized market	288
Dorota Kwiatkowska-Ciotucha: Development programs of universities as an opportunity for developing educational offer and improving the quality of teaching at Polish universities	300
Dorota Murzyn: Innovativeness in EU cohesion policy	309
Aleksandra Nowakowska: Regional smart specializations – a new idea and a challenge for regional policy	318
Agata Surówka: Innovativeness of Eastern Poland voivodeships compared with other regions	326
Nataliya Tyuleneva, Anastasia Lisnyak: Rozwój społeczno-gospodarczy regionów na podstawie programów klastrowych: doświadczenia Unii Europejskiej i Rosji	333
Monika Zadrożniak: Equalization of educational opportunities within the framework of cohesion policy as a way to improve the quality of life for residents of rural areas in Poland	342
Bernadeta Baran: Territorial dimension in the development strategy for the Lower Silesian Voivodeship	355

Aranka Ignasiak-Szulc, Ireneusz Jaźwiński: Legal status of voivodeship self-government in the context of its role in the development policy in Poland	367
Lukasz Olipra: Accessibility of the air transport services as a determinant of foreign investments location in Lower Silesia.....	381
Ewa Pancer-Cybulska: European Groupings of Territorial Cooperation (EGTC) in the legislative package for the 2014-2020 programming period.....	393
Ewa Szostak: Partnership Agreement and Regional Operational Program for Lower Silesia for the years 2014-2020.....	405
Paweł Wacek: Economic development and Polish transportation systems.....	415
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Selected aspects of socio-economic and spatial development of Lower Silesian voivodeship after joining the European Union	426
Iwo Augustyński: Comparison of the debt structure of Polish companies with selected EU member countries against the background of the financial crisis from 2008.....	442
Tetiana Girchenko: Kształtowanie się konkurencyjności banków ukraińskich pod wpływem obcego kapitału.....	452
Zbigniew Jurczyk, Barbara Majewska-Jurczyk: Model of consumer protection in the European Union.....	464
Danuta Kabat-Rudnicka: Polish Constitutional Court's jurisdiction on the key issues of the European integration. Remarks on Poland's membership in the European Union.....	471
Lidia Kłos: Material dimension of cohesion policy in the development of the water-sewage industry in Poland.....	480
Zbigniew Mikołajewicz: Energy security in the cohesion policy of the European Union.....	490
Danuta Miłaszewicz: Governance quality vs. socio-economic development in the European Union.....	500
Anna Nowak, Katarzyna Domańska: Sustainable development approach in agriculture competitiveness of Eastern Poland	509
Zhanna Tsaurkubule: Poprawa polityki społecznej Łotwy jako czynnik zrównoważonego rozwoju państwa.....	524
Grażyna Węgrzyn: Structural changes in the labour market – modernisation or stagnation?.....	534

Zbigniew Mikołajewicz

Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu

BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE W POLITYCE SPÓJNOŚCI UNII EUROPEJSKIEJ

Streszczenie: Artykuł jest próbą analizy i oceny procesów kształtowania bezpieczeństwa energetycznego krajów Unii Europejskiej i całej Wspólnoty, traktowanego jako ważny element unijnej polityki spójności. Omówiono pojęcie i cele oraz zakres i etapy kształtowania europejskiego bezpieczeństwa energetycznego, a także osiągnięcia Unii Europejskiej w działalności regulacyjnej w tym zakresie. Mierne efekty osiągane w sferze realnej działalności UE na rzecz wspólnej polityki energetycznej i bezpieczeństwa energetycznego zobrazowano na przykładzie systemu energetyki gazowej. Podkreślono wysoki udział importu surowców energetycznych (ropa, gaz, węgiel) w ogólnym ich zużyciu na obszarze Unii Europejskiej oraz stopień uzależnienia poszczególnych krajów unijnych od importu gazu rosyjskiego. Uznano, że wskazane jest zmniejszenie dominującej pozycji Rosji, decydującej o bezpieczeństwie energetycznym Europy i wykorzystywanej obecnie także w celach politycznych (Ukraina).

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo energetyczne, bilans, rynek, polityka.

DOI: 10.15611/pn.2015.380.44

1. Wstęp

Protoplastami dzisiejszej Unii Europejskiej były Europejska Wspólnota Węgla i Stali (1951 r.) i Europejska Wspólnota Energii Atomowej (1957 r.).

Już z samego nazewnictwa tych wspólnot można wnioskować, że problemy gospodarki energetycznej i bezpieczeństwa energetycznego były w nich traktowane jako szczególnie ważne i priorytetowe.

Uznawano, że podstawowym warunkiem wzrostu gospodarczego i dobrobytu społecznego jest zapewnienie trwałego bezpieczeństwa energetycznego dla całej Wspólnoty i wszystkich krajów członkowskich.

Samo pojęcie bezpieczeństwa energetycznego, różnie definiowane w literaturze przedmiotu i w aktach prawnych dotyczących energetyki, rozumiane jest jako działalność zapewniająca ciągłość dostaw energii (paliw), po rozsądnych cenach i w uzgodnionych terminach, w sposób niezagrażający podstawowym wartościom państwa i społeczeństwa.

Dzisiaj realizacja tego nadrzędnego celu wymaga podjęcia wielu trudnych zadań, warunkujących sprawne funkcjonowanie sektora energetycznego, do których zaliczyć można:

1. Prowadzenie jednolitej spójnej polityki energetycznej UE i krajów unijnych.
2. Sformułowanie i realizacja długookresowej strategii rozwoju energetyki i jej elementów składowych (elektroenergetyka, gazownictwo, ciepłownictwo, energetyka węglowa, atomowa, paliw płynnych).
3. Rozwój głównych źródeł energii w ich najbardziej efektywnej strukturze.
4. Budowa magistralnych sieci systemów energetyki elektrycznej, gazowej, naftowej i rozwój połączeń transgranicznych.
5. Ochrona środowiska przez ograniczenie emisji gazów i pyłów, degradacji gruntów i wody, których źródłem jest m.in. sektor energetyki.
6. Wspieranie rozwoju nauki, badań i wdrażanie innowacji produktowych i procesowych w energetyce.
7. Pozyskiwanie akceptacji społeczeństw dla rozwoju energetyki jądrowej, eksploatacji gazu łupkowego, rozwój energetyki ze źródeł odnawialnych.

Przedmiotem rozważań w niniejszym artykule będą niektóre z tych problemów współczesnej energetyki widziane z perspektywy Wspólnoty Europejskiej.

Bezpośrednim celem artykułu jest próba znalezienia odpowiedzi na pytanie: czy i jak UE zabiega o zachowanie bezpieczeństwa energetycznego Wspólnoty i jej krajów członkowskich?

Przyjęto, że w tych poszukiwaniach celowe jest rozróżnienie podejmowanych działań w sferze regulacyjnej i sferze realnej.

Podstawowe źródła opracowania stanowią:

- bogata literatura przedmiotu,
- dokumenty (traktaty, dyrektywy, decyzje) organów Unii Europejskiej dotyczące bezpieczeństwa energetycznego,
- informacje statystyczne zawarte w publikacjach Eurostatu, GUS i innych organów państwa (Urząd Rady Ministrów, Ministerstwo Gospodarki, PGNiG), a także w czasopismach podejmujących problemy bezpieczeństwa energetycznego: „Energetyka”, „Gospodarka Paliwowo-Energetyczna”, „Nowy przemysł”, „Polityka”, „Rzeczpospolita”, „Gazeta Wyborcza” i inne.

2. Działalność legislacyjna i organizacyjna UE

Problem nadmiernej zależności Europy od importu podstawowych nośników energii dostrzeżony został już w latach 70. XX wieku, w wyniku ówczesnego kryzysu naftowego. Jednak respektując zasadę pozostawiania polityki energetycznej w gestii państw narodowych, na szczeblu Unii Europejskiej nie podejmowano istotnych działań interwencyjnych.

Dopiero traktatem z Maastricht (1992 r.) włączono energetykę (art. 3) do listy działań, które Unia powinna podejmować dla realizacji swoich celów. Artykuł 129

stanowi, że „Wspólnota będzie uczestniczyć w ustanowieniu i rozwoju sieci transeuropejskich w obszarach transportu, telekomunikacji i **infrastruktury energetycznej**”.

W traktacie lizbońskim (2009 r.) w art. 194 pt. „Energetyka” formułuje się cele i podstawy wspólnej polityki energetycznej i bezpieczeństwa energetycznego, wskazując równocześnie na źródła pozyskiwania środków, w tym finansowych, niezbędnych dla osiągnięcia zamierzonych celów (ust. 1 i 2 w art. 194 traktatu).

Określone cele i środki wspólnej polityki energetycznej UE pozwalały na stanowienie przepisów tzw. prawa pochodnego w postaci dyrektyw, rozporządzeń i decyzji dotyczących energetyki.

Organy wykonawcze (Komisje UE) szeroko z tej możliwości korzystają, regulując wiele rozwiązań uznawanych za wskazane do prowadzenia racjonalnej polityki energetycznej w postaci licznych dyrektyw, zarządzeń i raportów regulujących np.:

- poziom wymaganych zapasów surowców energetycznych i paliw,
- decyzje i zalecenia organizacyjne liberalizujące rynek paliw i energii,
- działania na rzecz zrównoważonej i bezpiecznej polityki energetycznej w okresach zaburzeń w dostawach energii.

W kolejnych „pakietach energetycznych” formułowano zasady wewnętrznego (unijnego) rynku nośników energii, środki zapewniające bezpieczeństwo ich dostaw, ustanawiające nowe rozwiązania instytucjonalne i organizacyjne.

W rezultacie tworzono stopniowo prawne możliwości, np. powołania podmiotu reprezentującego wszystkie kraje członkowskie UE w negocjacjach z zewnętrznymi dostawcami energii o wielkościach, strukturze i cenach zakupu energii.

Uregulowania takie wychodziły naprzeciw niedawnej propozycji byłego premiera D. Tuska – stworzenia Europejskiej Unii Energetycznej, w ramach której funkcjonowałyby „unia zakupowa” jako jeden z jej sześciu filarów, ograniczając zależność krajów UE od dostawców nośników energii, w szczególności od Rosji.

Ogólnie mówiąc, działalność regulacyjno-legislacyjną UE w zakresie energetyki i kształtowania bezpieczeństwa energetycznego uznać można jako zadowalającą, aktywną i zgodną z potrzebami zgłaszanymi przez kraje członkowskie Unii oraz instytucje i organizacje funkcjonujące w energetyce.

3. Działalność Unii Europejskiej na rzecz bezpieczeństwa energetycznego w sferze realnej

Osiągnięcia UE w zakresie bezpieczeństwa energetycznego w sferze realnej okazują się zasadniczo różne niż w sferze regulacyjnej i bardziej zasługują na określenie „zaniedbania” niż „osiągnięcia”. Występują na wielu płaszczyznach, a w obecnej bardzo trudnej i dynamicznej sytuacji politycznej, wywołanej agresją Rosji na Krymie oraz zagrożeniem niezawisłości i destabilizacją wewnętrzną Ukrainy, są szczególnie widoczne. Brak zdecydowanej reakcji ze strony UE i „Zachodu” na działania

Rosji i nieskuteczne wobec niej sankcje to m.in. rezultat głębokiego uzależnienia UE od rosyjskich źródeł energii. Prawdziwych sankcji UE i ogólnie „Zachód” nie podejmują w obawie przed ewentualnym odwetem w formie przerwania rosyjskich dostaw nośników energii, głównie gazu i ropy. Stąd postawa wyrażana strachliwym zawołaniem przywódców „Zachodu”: **nie drażnić Rosji!**

To rezultat unijnej polityki bezpieczeństwa energetycznego. Można sformułować tezę, że europejską politykę energetyczną od dawna (lata 70. XX wieku) kształtuje głównie Rosja, a nie Unia Europejska.

Wyrazem tego jest wysokie i stale rosnące uzależnienie UE od zewnętrznych źródeł energii, i to we wszystkich podstawowych jej nośnikach (tab. 1).

Tabela 1. Zależność Unii Europejskiej od importu surowców energetycznych w 2009 r.

Rodzaj energii	Jednostka miary	Zużycie ogółem	Produkcja własna		Import	
			ilość	procent	ilość	procent
Ropa naftowa	mln ton	671	99	14,8	572	85,2
Gaz ziemny	mld m ³	460	171	37,2	289	62,8
Węgiel	mln ton	262	158	60,3	104	39,7

Źródło: BP Statistical Review of World Energy 2010, www.bp.com (4.12.2010).

W unijnym bilansie zużycia energii udział importu w 2009 r. wynosił:

- ponad 85% całkowitego zużycia ropy naftowej;
- prawie 63% całkowitego zużycia gazu ziemnego;
- ok. 40% całkowitego zużycia węgla.

W celu bliższego zilustrowania problemu szerzej omówione będą tylko zagadnienia **energetyki gazowej**, mając na uwadze jej spory zakres zastosowań i wysokie uzależnienie UE od importu gazu.

Według informacji Eurostatu w krajach UE zużyto w 2013 r. ok. 462 mld m³ gazu, z czego:

- z własnego wydobycia ok. 152,5 mld m³ gazu, tj. 33%;
- z importu ok. 309,5 mld m³ gazu, tj. 67%.

W ogólnej puli importu uczestniczyły:

- Rosja – 130 mld m³ = 42,0%;
- Norwegia – 106 mld m³ = 34,2%;
- Algieria – 40 mld m³ = 13,0%;
- Katar – 18 mld m³ = 5,8%;
- inni dostawcy – 15,5 mld m³ = 5,0%.

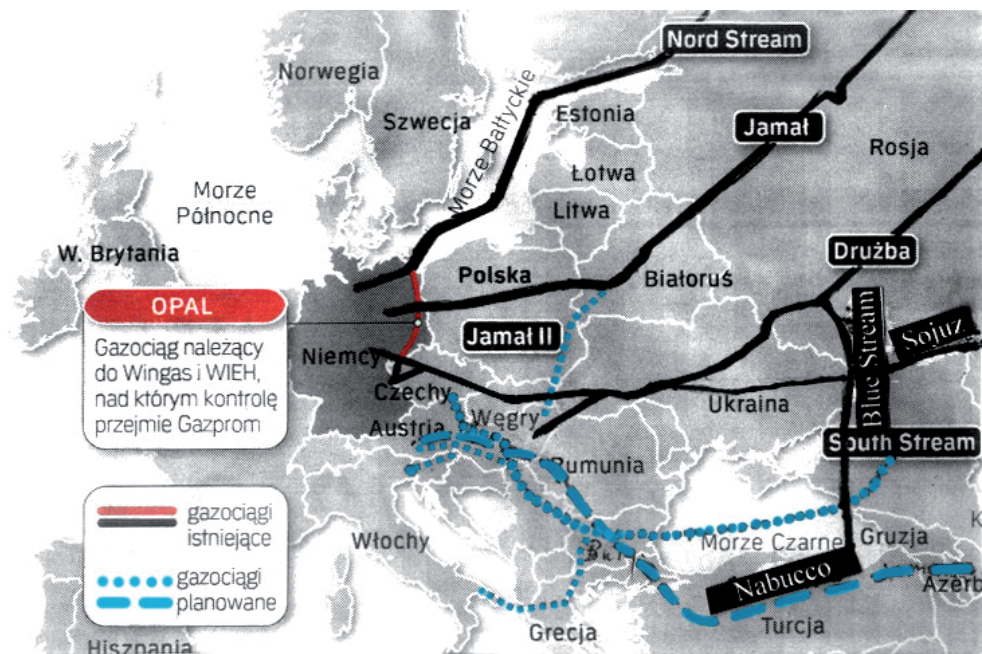
Pomimo podejmowanych prób dywersyfikacji dostaw pozycja Rosji jest ciągle znacząca i ważna dla wielu krajów członkowskich UE, zwłaszcza Europy Środkowo-Wschodniej.

- Rosja jest jedynym dostawcą gazu (100% zużycia) dla Finlandii, Estonii, Bułgarii, Słowenii.

- Ponad 50% ogólnego zużycia gazu pochodzącego z Rosji mają: Polska – 60,4%, Czechy – 85,6%, Słowacja – 61,0%, Austria – 56,0%, Grecja – 67,2%, Łotwa – 67,8% i Litwa – 92,8%.
- Najmniej uzależnione od dostaw z Rosji (poniżej 20% ogólnego zużycia) pozostają Włochy, Francja, Hiszpania, Wielka Brytania, Holandia, Belgia.

Taką pozycję Rosji w bilansie zużywanego gazu w krajach UE zapewnia jej istniejący system gazociągów eksportowych (rys. 1.), a wśród nich:

- 1) gazociąg Drużba o mocy przesyłowej 143,0 mld m³/rok,
  - 2) gazociąg Nord Stream I – 27,5 mld m³/rok,
  - 3) gazociąg Nord Stream II – 27,5 mld m³/rok,
  - 4) gazociąg Jamał-Europa I – 33,0 mld m³/rok,
  - 5) gazociąg Blue Stream (do Turcji) – 16,0 mld m³/rok,
  - 6) gazociąg Sankt Petersburg-Finlandia – 7,0 mld m³/rok.
- Razem 254,0 mld m³/rok.

Rys. 1. Schemat sieci gazociągów tranzytowych Gazpromu w Europie Środkowo-Wschodniej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Kublik 2009] i innych publikacji.

O prowadzeniu dwóch nitek gazociągu Nord Stream po dnie Bałtyku z ominięciem Litwy, Łotwy, Estonii i Polski decydowały nie względy ekonomiczne, lecz polityczne. Koszty budowy w wariantcie lądowym szacowano na ok. czterokrotnie niższe niż w wariantcie podmorskim. Projekt budowy gazociągu w wodach Bałty-

ku oprostowały początkowo wszystkie kraje bałtyckie: Szwecja, Finlandia, Litwa, Łotwa, Estonia i Polska (głównie z przesłanek ekologicznych), ale bezskutecznie. W zamierzeniach Gazpromu zakłada się budowę trzeciej i czwartej nitki gazociągu Nord Stream, o łącznej mocy przesyłowej 55 mld m³ gazu rocznie.

Strategiczna dla bezpieczeństwa energetycznego Europy miała być unijna koncepcja tzw. korytarza południowego w postaci gazociągu Nabucco, łączącego rynek gazu UE z największymi złożami gazu na świecie (ok. 91 bln m³). Dostawcami gazu miały być kraje basenu Morza Kaspijskiego: Azerbejdżan, Turkmenistan, Iran. Gazociąg o długości 3300 km i przepustowości 31 mld m³ gazu rocznie miał przebiegać przez Turcję, Bułgarię, Rumunię, Węgry do Austrii. W 2003 r. Nabucco wpisany został na listę projektów priorytetowych UE, a w 2007 r. powołano urząd specjalnego koordynatora projektu, przywiązując dużą wagę do projektu jako symbolu istnienia wspólnej europejskiej polityki energetycznej. Prace budowlane miały się rozpocząć w 2013 r., a zostać ukończone w 2017 r. Tymczasem zamiast rozpoczęcia robót, w 2013 r. podjęto decyzję o rezygnacji z budowy gazociągu. Stało się tak po upływie dziesięciu lat przygotowań, uzgodnień, konsultacji i sporów dotyczących m.in.: źródeł zakupu, trasy przebiegu, składu konsorcjum realizującego projekt. Decyzję o zaniechaniu budowy gazociągu Nabucco uznać należy za wielką porażkę UE oraz dowód jej paraliżu decyzyjnego i organizacyjnego.

W tej sytuacji rosyjski Gazprom podjął decyzję o budowie własnego gazociągu południowego South Stream, o zdolności przesyłowej 65 mld m³ gazu rocznie, wiążącego system gazociągów rosyjskich z południem Europy. Poprowadzony dnem Morza Czarnego i dalej przez Bułgarię, Serbię, Chorwację, Słowenię, Węgry do Austrii i północnych Włoch oraz przez Grecję i Adriatyk do południowych Włoch gazociąg South Stream przekreśla ewentualny powrót do unijnej koncepcji Nabucco.

W latach 2008-2011 Gazprom zawierał z wyżej wymienionymi krajami porozumienia o współpracy w budowie kolejnych odcinków gazociągów i umowy tworzące spółki dla budowy i eksploatacji tych odcinków oraz umowy o rozmiarach i warunkach dostaw gazu dla krajów uczestniczących w przedsięwzięciu.

Już istniejące i zamierzone do budowy nowe gazociągi rosyjskie, o łącznej zdolności przesyłowej ok. 390 mld m³ rocznie, „ogarniają ramionami” Unię Europejską od południa, północy i wschodu (gazociąg Opal), decydując o jej obecnym i przyszłym uzależnieniu energetycznym od Rosji (rys. 1). Nie świadczy to dobrze o Unii Europejskiej i jej realnych działaniach na rzecz bezpieczeństwa energetycznego Wspólnoty i jej krajów członkowskich.

4. Kierunki przyszłych działań dla umocnienia bezpieczeństwa energetycznego UE

Podstawowym warunkiem bezpieczeństwa w różnych jego aspektach, w tym bezpieczeństwa energetycznego, jest jedność i solidarność państw członkowskich Unii Europejskiej.

Trafnym pomysłem w kształtowaniu wspólnotowego bezpieczeństwa energetycznego była inicjatywa utworzenia Europejskiej Wspólnoty Energetycznej, zgłoszona 5 maja 2010 r. przez ówczesnego przewodniczącego Parlamentu Europejskiego J. Buzka i byłego szefa Komisji Europejskiej J. Delorsa „dla realizacji zdecydowanej i skutecznej wspólnej polityki energetycznej”, m.in. przez nadanie Unii Europejskiej statusu jednego konsumenta – podmiotu negocjacyjnego, reprezentującego wszystkie kraje członkowskie w negocjacjach dostaw i ceny zakupu gazu.

Do tej inicjatywy (niewdrożonej) nawiązuje koncepcja powołania Europejskiej Unii Energetycznej (EUE) zgłoszona w kwietniu 2014 r. przez premiera D. Tuska, w której proponuje się:

- powołanie jednej europejskiej instytucji, która importowałaby gaz dla wszystkich krajów Unii Europejskiej;
- wprowadzenie zasady solidarności w przypadku przerwania dostaw gazu do któregoś z członków UE;
- finansowanie przez UE do 75% niezbędnych inwestycji warunkujących niezależność od dostaw rosyjskich;
- pełniejsze wykorzystanie własnych zasobów kopalnianych UE, w tym węgla i gazu łupkowego;
- zawieranie porozumień przewidujących zakup gazu ze źródeł pozaeuropejskich;
- wzmocnienie współdziałania powołanej wspólnoty energetycznej ze wschodnimi sąsiadami UE.

Wprawdzie w intensywnych konsultacjach premiera RP z przywódcami UE i większych krajów unijnych deklarowane jest ich poparcie dla koncepcji EUE, rzecz jednak w tym, aby nie skończyć na deklaracjach.

Zmniejszenie zależności UE od dostaw rosyjskiego gazu jest możliwe przez ich uzupełnienie (lub zastąpienie) dostawami z innych krajów. Wśród nich na uwagę zasługują:

1. Norwegia.

a) Zwiększenie dostaw istniejącymi gazociągami, szacowane na ok. 15-25 mld m³ rocznie.

b) Udostępnienie poszukiwań ropy i gazu na morzu Barentsa, znacznie poszerzające możliwości wydobywania w dłuższym okresie, w ilościach zbliżonych do zasobów Morza Północnego.

2. Afryka Północna.

Zwiększenie importu istniejącymi gazociągami oceniane jest na ok. 10-15 mld m³ rocznie przy nieco wyższej cenie – ok. 350 dol. za 1000 m³ gazu.

3. Import gazu skroplonego (LNG).

Łączne moce terminali znajdujących się na obszarze Unii wynoszą ok. 180 mld m³ rocznie. Kolejnych 35 terminali jest w budowie (w tym terminal w Świnoujściu). W 2013 r. sprowadzono przez nie tylko 46 mld m³ gazu, wykorzystując zdolności przesyłowe terminali zaledwie w 25%.

Wszystkie większe porty UE mają terminale LNG nie w pełni wykorzystane. Nie brakuje również surowca do przemian i środków transportu.

4. Eksploatacja gazu łupkowego.

Przyspieszenia wymagają prace badawcze w celu określenia wielkości zasobów gazu łupkowego oraz możliwości i warunków ich eksploatacji.

Wstępne badania wykazują, że zasoby takie występują w wielu krajach europejskich, również w Polsce. Postęp w pracach poszukiwawczych blokowany był przez organizacje ekologiczne i lobbiny firm, które w gazie łupkowym widzą konkurenta na rynku energetycznym. Niejasne i sprzeczne opinie o szkodliwości szczelinowania hydraulicznego legły u podstaw pierwotnego braku poparcia ze strony UE i negatywnego stanowiska niektórych krajów (Francja, Bułgaria) w sprawie gazu łupkowego.

W Polsce konieczne jest pilne zakończenie trwającego ponad trzy lata procesu legislacyjnego – pakietu ustaw regulujących poszukiwania i eksploatację łupków.

5. Import gazu z Ameryki.

Uruchomienie eksportu gazu ze źródeł niekonwencjonalnych (łupkowego) z USA do Europy jest oczekiwane m.in. z uwagi na spodziewaną znacznie niższą cenę (w porównaniu z gazem rosyjskim). Bariera jest brak terminali gazowych ukierunkowanych na eksport gazu z USA. Istniejące, przygotowane na import gazu z Bliskiego Wschodu, wymagają odpowiedniej przebudowy, aby mogły pracować w odwrotnym kierunku.

Nowe okoliczności polityczne związane z aneksją Krymu i zagrożeniami rozbioru Ukrainy być może spowodują przyspieszenie planów rządu USA dotyczących rozpoczęcia dostaw gazu do Europy, uznawanych m.in. jako forma sankcji gospodarczych wobec Rosji.

Departament Energetyki USA wydał już koncesje na budowę siedmiu nowych terminali do eksportu skroplonego gazu, które zaspokoją całe zapotrzebowanie ze strony UE. Ich budowa wymaga kilku lat pracy. Pierwszy z nich (w Luizjanie) ma rozpocząć działalność pod koniec 2015 r.

Rozbudowa systemu gazu skroplonego LNG może być kluczową alternatywą dla dostaw rurociągowych, jako element budowy bezpieczeństwa energetycznego i dywersyfikacji importu gazu do UE.

5. Podsumowanie

Można stwierdzić, że działalność Unii Europejskiej na rzecz zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego Wspólnoty i krajów członkowskich, aktywna w sferze re-

gulacyjnej, nie przekłada się w dostatecznym stopniu na wyniki działalności w sferze realnej.

Wyrazem tego jest wysoki stopień uzależnienia UE od importu podstawowych nośników energii, w tym głównie importu z Rosji. Uzależnienie od dostaw energii (w tym gazu) ze Wschodu ma charakter trwały, jest bowiem konsekwencją zbudowanego przez GAZPROM układu infrastruktury – gazociągów przesyłowych.

Zmiany tego stanu następować mogą i powinny, ale w sposób umiarkowany, w miarę postępującej dywersyfikacji dostaw i pozyskiwania nowych źródeł energii.

Literatura

- Elżanowski F., Będkowski-Koziół M., Skoczny T., 2010, *Polityka energetyczna Unii Europejskiej*, [w:] Jakubowska A., Skoczny T. (red.), *Polityki Unii Europejskiej – polityki sektorów infrastrukturalnych*, Instytut Wydawniczy EuroPrawo, Warszawa.
- Gradziuk A., Lach W., Posel-Częścik E., Sochacka K., 2003, *Co to jest bezpieczeństwo energetyczne?*, Biuletyn PISM, nr 103.
- Kaczmarek M., 2010, *Bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej*, Wyd. Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
- Kublik A., 2009, *Gazprom walczy z Nabucco o gazowy monopol w Europie*, Gazeta Wyborcza, 20 października, <http://www.wyborcza.biz> (20.10.2009).
- Malko J., 2013, *Niepełna przyszłość energetyczna*, Energetyka, nr 4.
- Mikołajewicz Z., 2012, *Polityka elektroenergetyczna jako element systemu bezpieczeństwa energetycznego Polski*, [w:] Pancer-Cybulska E (red.), *Polska i europejska polityka gospodarcza wobec wyzwań XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Młynarski T., 2001, *Bezpieczeństwo energetyczne w pierwszej dekadzie XXI wieku. Mozaika interesów i geostrategii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Niedziółka T., 2009, *Bezpieczeństwo energetyczne Unii Europejskiej – analiza nowych szlaków i źródeł dostaw gazu do Europy*, Wyd. Amicus Europae „Biuletyn Opinii”, nr 8.
- Nowacki M., 2010, *Prawne aspekty bezpieczeństwa energetycznego UE*, Warszawa. *Polityka energetyczna Polski do 2030 roku*, 2009, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.
- Prandecki K., 2002, *Bezpieczeństwo energetyczne Europy do 2050 roku*, Przyszłość Świat – Europa – Polska, nr 2.
- Sobolewski M (red.), 2010, *Polityka energetyczna*, Studia BAS, Warszawa.
- Soliński J., Gawlik L., 2012, *Rys historyczny, rozwój i stan obecny światowego i polskiego sektora energetyki*, Energetyka, nr 3-4.
- Szyjko C.T., 2012, *Unia wobec globalnego dialogu energetycznego*, Energetyka, nr 1.

ENERGY SECURITY IN THE COHESION POLICY OF THE EUROPEAN UNION

Summary: The article attempts to analyse and evaluate the energy security of the European Union and the entire Community regarded as an important component of the EU cohesion policy. Concepts and goals, as well as scope and stages of the formation of the European energy security, as well as the achievements of the European Union in regulatory activities in this domain were discussed. Mediocre achievements of real activities of the EU for common energy policy were depicted on the example of gas power industry system. A high share of the imported fuels (oil, gas, coal) in the general fuel consumption in the European Union and the degree of dependence of individual EU countries on Russian gas import were underlined. It is desirable to reduce the dominant position of Russia used nowadays for political objectives (Ukraine) determining the European energy security.

Keywords: energy security, balance, market, politics.